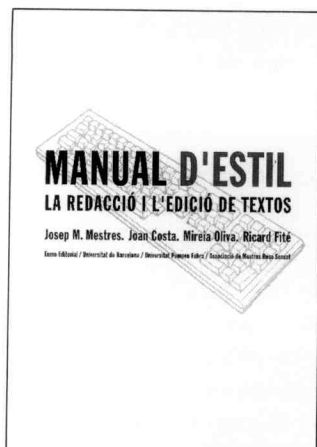


Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos

Josep M. Mestres, Joan Costa,
Míreia Oliva, Ricard Fité. Vic:
Eumo; Barcelona: Universitat
de Barcelona: Universitat
Pompeu Fabra: Associació de
Mestres Rosa Sensat, 1995.
[Índex analític a cura de Teresa
Gil i Elisabet Gibert.]

Autor

F. Xavier Fargas Valero



En la presentació d'aquesta obra, Isidor Marí fa l'apreciació següent sobre les dificultats amb què es pot trobar un professional de l'edició de textos: «... la quantitat de detalls que poden desafiar la professionalitat dels responsables d'editar-los [els textos] és literalment esfereïdora. Tant, que el manual d'estil realment exhaustiu és impossible.» L'afirmació és indiscutible, com saben prou bé els especialistes, però, sense exagerar, ara podem afirmar que en català disposem d'una eina que s'apropa al màxim a aquesta voluntat d'exhaustivitat. Efectivament, el *Manual d'estil* que ara presentem és una obra destacable per molts aspectes, com ens proposem d'anar fent veure, però volem remarcar abans que res que la seva primera i principal virtut és incloure en un sol volum un grandíssim cabal d'informació.

Manual d'estil i llibres d'estil

En concret, un manual d'estil pretén donar resposta a totes les qüestions comunes que cal resoldre en el procés d'edició de textos. Per tant, i tal com s'apressen a aclarir en les pàgines introductòries els autors i el prologuista, el manual d'estil general pretén fixar un marc, dibuixar un paisatge global, i des d'aquesta perspectiva és un recurs que acaba de donar sentit a un conjunt de publicacions que a poc a poc es van fent freqüents en català: els llibres d'estil d'entitats o organitzacions concretes. Són dues eines complementàries, doncs: el manual d'es-

til hauria de poder servir de recull complet, a partir del qual els responsables de cada entitat podrien triar quines opcions, d'entre les igualment vàlides, prenen per a la seva organització perquè donen una millor resposta a les seves necessitats més específiques.

Intenció dels autors i condicions que s'han imposat

Els autors expressen la seva voluntat de «fer una obra de referència per a tothom» i «que pogués servir de base per redactar i editar tota mena de textos, independentment del mitjà escrit emprat». Aquesta manifestació d'intencions pot donar una mostra de l'ambició del projecte, i impressiona especialment els qui coneixem el rigor i la professionalitat que J. M. Mestres, J. Costa, M. Oliva i R. Fité han demostrat sempre en els diversos àmbits en què han treballat i treballen, perquè venint d'ells la declaració adquireix un valor més notable. La doble intenció que fan constatar els porta, coherentment, a dues condicions que planen sobre tota l'obra: la voluntat de ser pràctics i exhaustius en aspectes de convencions gràfiques, per una banda, i «la voluntat crítica» de ser normatius, per una altra.

El caràcter pràctic i exhaustiu no era fàcil d'aconseguir. Fer una obra de tipus més especulatiu pot resultar moltes vegades més atractiu per a l'autor i fins i tot per al lector iniciat (i en català tenim una excel·lent mostra d'aquest tipus d'obra amb un llibre ja molt conegut i complementari d'aquest en molts aspectes: la impagable *Ortotipografia* de Pujol i Solà). L'obra que ara ens ocupa prescindeix en molts casos de la digressió teòrica i, en canvi, s'atura fins a extrems difícilment superables en la recollida de tot tipus de variants i possibilitats, detallant perfectament la casuística i aportant un volum molt important d'exemples ben útils (vegeu només amb quin detall es tracta un aspecte que podríem considerar menor com és la puntuació dels apartats d'enumeracions, pàg. 252-257). I tampoc es pot oblidar, quan es fa referència

a la intenció pràctica del llibre, l'esforç que s'ha volgut fer per encabir en un sol volum tota la informació, de manera que no es perdés precisament la característica de 'manual' (un sol volum que, no volem deixar de fer-ho notar, té una presència impecable i una claredat tipogràfica envejable).

La «voluntat crítica de ser normatius», que és l'altra gran condició que els autors s'han imposat, els porta a considerar definitivament resoltes les qüestions que l'autoritat ha fixat en els textos que ha anat publicant. Això pot decebre una mica el lector iniciat, a qui plau de poder entreveure, si més no, criteris divergents per poder valorar-los des de diverses perspectives, però caldrà reconèixer que és una decisió coherent amb el desig de ser pràctics que abans comentàvem i, probablement, també caldrà concedir que és el que la majoria de lectors esperaran en un manual com aquest. Tanmateix —diquem-ho per enllaminir els curiosos—, fent una demostració de rigor metodològic i de personalitat, en un aspecte molt concret els autors s'aparten conscientment de la norma (en el cas de *per i per a*) i en alguna altra ocasió (ens diuen que, afortunadament, això els ha passat en poquíssims casos i, després de llegir l'obra, confirmem aquesta apreciació) reconeixen que, per evitar que cap dels quatre s'hagués de decantar per una solució que considerés contrària als criteris propis, han optat per presentar l'estat de la qüestió i apel·lar a una presa de posició futura de l'autoritat.

També indiquen que la voluntat normativa els ha portat a considerar especialment, a més dels textos pròpiament normatius, les propostes fetes pel TERMCAT en matèria terminològica i per Badia, Coromines i Solà en matèria gramatical. En els aspectes convencionals, lògicament, s'han hagut de basar en els usos més freqüents i en la coherència.

Limitacions i mancances

Ja vèiem que en la presentació que Isidor Marí fa de l'obra es deixa constància de com és d'im-

possible que un llibre com aquest es pugui considerar absolutament complet. Probablement cada lector hi trobarà a faltar alguna cosa que li sembli francament important, i això tindrà a veure ben segur amb les necessitats concretes amb què cada professional s'ha d'encarar en els diversos llocs de treball implicats en el procés editorial. Amb gran honestedat els autors ja assenyalen alguns temes que no han pogut incloure en el seu treball (la transcripció i la transliteració de mots d'altres llengües al català, l'ús dels temps verbals, la concordança, l'ordre dels mots en el sintagma i l'ordre dels sintagmes en la frase); diem que és un exercici d'honestedat perquè si no els haguessin assenyalat explícitament, segur que no tots els lectors hauríem trobat a faltar aquests cinc temes, i un cop indicats poden semblar més importants del que són.

Per tant, convinguem que sí, que hi falten alguns punts potser importants, i que cadascú n'hi trobarà a faltar d'altres. Però seria molt injust fixar-se massa en aquestes mancances davant l'allau d'informacions utilíssimes que el *Manual* conté. En tot cas, la gran limitació d'aquesta magna obra, al nostre parer, no és pas atribuïble als autors, almenys de manera única: el que més lamentarà el lector és que l'original d'aquesta obra es va tancar l'hivern de 1994. L'any 1995 va ser especialment interessant pel que fa a novetats bibliogràfiques relacionades amb la llengua, i és una llàstima que en el *Manual* no s'hagin pogut considerar les aportacions de Badia en la seva gramàtica, les de Pujol i Solà en la ja esmentada *Ortotipografia*, les de Ruaix en les *Observacions* i, sobretot, les del nou *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, per citar només alguna de les novetats (de fet, certes aportacions del nou diccionari hi han estat incloses, com la que fa referència a l'ús dels guionets, però no pas totes).

Una altra possible limitació, i que tampoc no podem atribuir als autors, la trobem en l'índex analític. I és que les 42 pàgines d'índex analític es fan curtes, de tanta informació com acumula l'obra: hi ha aspectes molt concrets que el llibre efectivament

recull i que o no es troben o costa molt de trobar a l'índex. Per això mateix, però, pel volum d'informació, podem considerar que la tasca de Teresa Gil i Elisabet Gibert, que han tingut cura d'aquest índex, no era gens fàcil, i, per una altra banda, s'ha d'advertir que aquesta limitació probablement només la notarà un nombre reduïdíssim de lectors, i queda molt compensada per l'extens índex general i per l'excel·lent organització general dels capítols. A més, aquest tipus de mancança és també present, i de manera molt més notable, en obres similars a aquesta en altres llengües; unes obres que ja porten moltes edicions i molta experiència al darrere, i que malgrat això no han pogut evitar que els seus índexs analítics sempre semblin incomplets al lector. Per tant, felicitem-nos de poder disposar d'una primera edició d'aquesta obra tan acurada i completa, i esperem amb il·lúsió les noves edicions que se'n facin —perquè caldria que se'n fessin noves edicions: els professionals les esperàriem amb candeletes, i els autors hi podrien continuar incorporant novetats i detalls per satisfer la nostra curiositat i donar resposta a molts dels nostres problemes quotidians.

També caldrà advertir que en minúcies típicament discutides entre els professionals en el llibre no sempre es trobarà la justificació exhaustiva de cada decisió que els autors han pres (la solució que el *Manual* adopta la donem en primer lloc: «el IEC» i no «l'IEC», «Sud-àfrica» i no «Sud-Àfrica», «dl» (dilluns) i no «dll», etc. En casos com aquests, doncs, el lector no ha de buscar-hi grans explicacions: s'ha pres una decisió i s'actua coherentment. Potser es podria haver considerat la possibilitat d'intentar justificar cada cas, però si ja tal com és ara l'obra supera les nou-cents pàgines, no ens podem arribar a imaginar quin nombre de pàgines caldria per donar cabuda a tantes i tantes petiteses que conformen el conjunt de les preocupacions possibles del professional. De tota manera, aquest detall pot sobtar en els casos en què els usos que es poden trobar en les publicacions són diversos i, en

canvi, en el *Manual* no s'esmenta aquesta diversitat (és el cas de la col·locació del superíndex de crida de les notes, que la tradició situa després dels signes de puntuació —l'única opció que els autors consideren—, però que el lector català trobarà de manera diferent en Ruaix; hem notat algun altre cas de diversitat d'usos no recollida en el *Manual*, però sempre són detalls d'importància mínima).

El que s'hi pot trobar

Si algú encara no ha manejat el *Manual*, potser pensarà que exagerem quan elogiem la quantitat d'informacions que s'hi recullen (els qui l'hagin manejat ja saben que no exagerem pas). Per demostrar-ho, potser n'hi hauria prou d'intentar reproduir aquí l'índex general, que «només» té vint-i-tres pàgines, però l'espai, és clar, no ens ho permet. També podríem provar de fer una llista de possibles dubtes de qualsevol professional que el llibre va responer (extretes únicament de les primeres dues-cents cinquanta pàgines): quina diferència hi ha entre *pròleg*, *prefaci* i *introducció*?; què és l'*ultileg*?; quines parts del llibre designen exactament la *xarnera*, la *geniva*, la *boca*, el *caixó*?; quantes particions de mots a fi de ratlla es poden admetre en un text imprès amb una caixa inferior a trenta cíceros?; quines correccions es poden fer en els ozalids?; quina diferència hi ha entre el punt del sistema Didot i el del sistema angloamericà?; el punt i coma que es pot trobar darrere d'una paraula en cursiva, va en cursiva o en rodona?; les xifres romanes, s'escriuen sempre en versaleta?; quin ús té reservat la creu doble (‡)?; etc. La llista es podria fer interminable si consideràvem la resta de l'obra, però és prou indicativa de l'indubtable valor pràctic que el *Manual* té.

Hem esmentat abans l'excel·lent organització general de la informació, que queda distribuïda en cinc grans parts: «L'obra», «Aspectes convencionals», «Qüestions gramaticals», «Bibliografia de consulta» i «Índex analític». Intentarem resumir què contenen aquests blocs.

La primera part, «L'obra», recull consideracions generals a l'entorn del procés editorial, des de les recomanacions sobre la millor manera de presentar els originals fins als tipus de revisió a què cal sotmetre el producte que s'ha d'editar. En podem destacar la claredat general i l'actualitat de les indicacions que s'hi fan: en un món que les innovacions tecnològiques han fet canviar a una velocitat vertiginosa, els manuals editats fa només deu anys poden semblar treballs d'antropologia tècnica, i per tant semblen especialment pertinents les explicacions que es fan en aquesta part sobre l'ús de la tecnologia més actual (autoedició i diversitat de suports magnètics).

La part segona, «Aspectes convencionals», és sens dubte el recull més exhaustiu fet fins ara d'un conjunt de temes que porten de corcoll tots els professionals. D'aquest conjunt se'ns fa difícil destacar només algun aspecte, perquè hi ha tot el que calia que hi hagués i encara una mica més. En tot cas, ens permetem de cridar especialment l'atenció sobre la part final del capítol dedicat a la puntuació, on es recullen informacions fins ara molt difícils de trobar sobre signes d'ús cada cop més restringit. També destaquem per la seva minuciositat el tractament de les referències bibliogràfiques i de la notació d'obres musicals. El valor més important d'aquesta part és el gran avantatge que representa tenir recollida en una sola obra molta de la casuística possible en petiteses que fins ara havíem d'anar espigolant d'ací i d'allà, d'obres molt diverses i no sempre fiables. Com ja comentàvem, només ens podríem lamentar que hi hagi alguns detalls en què l'especialista trobarà a faltar la justificació d'alguna decisió dels autors, perquè en el món de les convencions, paradoxalment, és on més sensibles es mostren alguns professionals.

La tercera part, «Qüestions gramaticals», és la part en què el *Manual* s'aparta més de les obres similars que hi ha en altres llengües. I ho fa perquè la situació del català és la que és, molt diferent de la d'altres llengües, i es pretén oferir «l'estat de la qüestió d'al-

guns problemes que es plantegen en l'aplicació de la gramàtica normativa, els quals encara susciten controvèrsies entre els lingüistes i no poques vacil·lacions entre els escriptors i els correctors». Són gairebé tres-cents cinquanta pàgines utilíssimes i que recullen molta més informació de la que prometen. Per exemple, dintre del capítol dedicat a les expressions de lloc es poden trobar les llistes més completes de topònims que actualment es poden consultar, i dintre del capítol de lèxic hi ha uns «Criteris per a l'acceptació de mots no normatius» breus, francament aclaridors i intel·ligents.

Els capítols dedicats al gerundi i als verbs *ser* i *estar* són uns resums excel·lents de la situació actual i evitaran molts maldecaps a més d'un corrector. Menció a part mereixen els que es dediquen a «Alguns règims verbals» i a «L'ús d'algunes preposicions», incloent-hi el que s'encara a l'ús de *per* o *per a*, que ja hem esmentat: són clars, i per això sol ja serien remarcables, però sobretot en destacariem la seva perfecta adequació a la finalitat pràctica que es plantegen. En efecte, es pot estar més o menys d'acord amb determinades apreciacions que puguin fer els autors, i considerar que algunes de les expressions que ells qualifiquen de «poc aconsellables» són perfectament utilitzables, o al contrari, que s'haurien d'evitar rigorosament en tot tipus de textos, però si més no el corrector se sentirà reconfortat de veure recollides moltes de les preocupacions que fins ara no trobava consignades sistemàticament enlloc. Entre la incomoditat (o impossibilitat) d'haver de consultar dos articles de dues revistes que ja no es troben, més un capítol de tal llibre de Solà, més la conversa 345 de Fabra, i després trobar-se que tal règim verbal o tal ús de la preposició *a* tampoc no acaben de quedar clars, i la comoditat de consultar directament un sol volum, hi ha una diferència que els professionals sabran valorar especialment (amb la precisió, és clar, que en alguns casos pot ser aconsellable acudir directament a les fonts originals). També és evident que en aquesta part gramatical és on el corrector trobarà a faltar més informació,

perquè per més que n'hi hagués mai no seria suficient per donar resposta a tots els dubtes que es plantegen en el treball diari, però la selecció que s'ha fet dels verbs i de les preposicions que poden ocasionar dubtes és excel·lent, i s'hi nota especialment la mà d'uns grans professionals de la correcció.

La part quarta és el recull de bibliografia de consulta més extens possible en el camp de l'assessorament lingüístic. Aquí es fa especialment palesa la limitació que implica el fet que la llista es tanqués el 31 de desembre de 1994, però malgrat això es pot afirmar que esdevindrà un instrument molt útil i de consulta molt freqüent entre els professionals.

I finalment, la cinquena part recull l'índex analític, del qual ja hem comentat abans algun aspecte, i que es pot considerar sens dubte un element bàsic a l'hora de valorar la capacitat del *Manual* per respondre als seus propòsits inicials.

En definitiva, doncs, ens trobem davant d'una obra important i de plantejament francament ambiciós, signada per quatre autors que pertanyen a una nova generació de lingüistes i que ja tenen un reconeixement notable entre els professionals. Per tancar aquest comentari no se'ns acut res millor que assenyalar que, des del nostre punt de vista, el *Manual d'estil* s'adequa perfectament als objectius que s'havien fixat els seus autors. Si tenim en compte la importància d'aquests objectius, ens adonarem que afirmar que s'hi ha donat bona resposta és el millor elogi que es pot fer de l'obra.